

Mini-symposium Sociaal onhandig

Bianca Havermans

In onze samenleving komt iedereen wel eens in aanraking met kinderen die sociaal onhandig gedrag vertonen. Wat is hier de oorzaak van? Hoe kunnen we deze kinderen helpen? Hoe komt het dat na een sociale vaardigheidstraining of weerbaarheidstraining kinderen toch vaak bij ons Centrum terecht komen voor therapie?

Ook dit jaar hebben de medewerkers van Centrum Le Bon Départ in Breda weer een minisymposium voor verwijzers en andere belangstellenden georganiseerd. De 30 stoelen zijn onder andere bezet door leerkrachten in het reguliere en speciale basisonderwijs, intern begeleiders, therapeuten en hulpverleners uit een multidisciplinaire setting. Op veler verzoek beschrijven we bij deze de behandelde stof van het minisymposium.

Geluk

Als we als volwassenen iets voor de toekomst van onze kinderen willen, dan is het natuurlijk wel dat ze gelukkig worden. Of kinderen gelukkig zijn of niet, hangt van een aantal zaken af. Het belangrijkste is dat ze het gevoel hebben dat er van ze gehouden wordt. Maar dat is niet het enige. Het is ook van belang dat ze het gevoel hebben een eigen leven op te mogen bouwen. Dat ze initiatief mogen nemen en dat ze belangrijk zijn in het leven van anderen. De doorslaggevende factor in het geluk van een kind is daarmee zijn sociaal-emotionele ontwikkeling. Dat geldt niet alleen voor kinderen, maar ook voor volwassenen. Het zijn namelijk niet de rijke, knappe of slimme mensen die de grootste kans hebben op geluk. Het zijn de sociaal vaardigen. En dus ligt daar een belangrijke taak voor ons allemaal. Hoe kunnen we ervoor zorgen dat kinderen sociaal handig zijn?

Acht vaardigheden

Steven Pont maakt in zijn boek 'Sociaal? Vaardig!', dat in januari vorig jaar is uitgekomen, onderscheid tussen acht sociaal-emotionele vaardigheden: zelfbewustzijn, sociaal bewustzijn, zelfmanagement, doelgericht gedrag, relationele vaardigheden, persoonlijke verantwoordelijkheid, besluitvorming en optimistisch denken.

Een kind kan op het ene gebied sterker zijn dan op een ander gebied. Dat is goed om te weten, want hierdoor kun je een kind gericht helpen. En bovendien laat het zien dat het kind heus niet overal zwak in is. Door het opdelen van de sociaal-emotionele vaardigheden krijg je als opvoeder een genuanceerder beeld en kan de ontwikkelingsbehoefte beter vastgesteld worden.

Mr. Bean

Aan de hand van een filmfragment van Mr. Bean die naar de tandarts gaat, zijn deze vaardigheden uitgelegd. In de wachtruimte kan Mr. Bean maar één stripboek vinden dat hij wil lezen. Dit stripverhaal heeft een ander wachtend jongetje in zijn handen. Mr. Bean gaat er naast zitten en probeert mee te lezen en probeert het af te pakken. Uiteindelijk gooit hij een vaas water over de broek van de jongen heen. De moeder denkt dat hij in zijn broek heeft geplast en vertrekt, zodat Mr. Bean het stripboek heeft. Als Mr. Bean juist op dat moment aan de beurt is, laat hij duidelijk merken dat hij dat erg jammer vindt.

We hebben naar aanleiding van deze observatie bekeken welke van de vaardigheden Mr. Bean goed ontwikkeld heeft en komen tot de conclusie dat hij in dit stuk goed zelfstandig besluiten kan nemen en doelgericht gedrag laat zien. Maar wat weten we nu van de oorzaak van het gedrag van dit personage? Eigenlijk nog niets.

O-G-M

We bekijken in zijn algemeenheid wat mogelijke invloeden op de sociale ontwikkeling kunnen zijn vanuit het organisme, het gedrag en het milieu (O-G-M- model Dr. J. Kugel).

Vanuit het organisme kan er bijvoorbeeld een functiebeperking/-stoornis zijn, zoals zwakbegaafd, doofheid, spierziekte, Developmental Coördination Disorder (DCD).

Tevens kan een gedragsprobleem/-stoornis voor problemen zorgen op sociaal gebied, zoals bij een sociale angststoornis zoals selectief mutisme, ADHD, autisme of depressie.

Mogelijke invloeden van het milieu op de sociale ontwikkeling zijn

bijvoorbeeld dat kinderen veel minder ongestructureerde vrije tijd hebben (eerst naar de BSO en daarna door naar een sportclub), meer verschillende verzorgers in de eerste levensjaren, kleiner wordende gezinnen, grotere schoolklassen, veel meer beeldschermtijd, overbescherming vanuit ouders, ouders die ruzie hebben met anderen, scheidingen en verhuizingen.

Het liefdevolle brein

Maia Szalavitz en Bruce Perry beschrijven in hun boek 'Het liefdevolle brein', hoe de empathische ontwikkeling verloopt. Meervoudige, herhaalde interacties van mens tot mens zijn uiteraard de basis van het sociaal leren. Het liefst in kleine groepen met dezelfde personen, zodat er ook diepgang in de relaties kan ontstaan. Tevens kan sociaal handig gedrag vanuit het milieu ondersteund worden door meer te bewegen en te spelen met kinderen.

Het samen plezier hebben staat centraal. Het liefst veel in de natuur. Als er sprake is van sociaal onhandig gedrag en motorische achterstand, wordt samenspel juist vaak uit de weg gegaan (isolatie uit sociale situaties), waardoor er minder oefenmomenten zijn, terwijl er juist veel meer nodig zijn. Het liefst in vrije, ongestructureerde situaties. Geef het goede voorbeeld. Als er in het samenspel iets niet verloopt zoals wenselijk is, is het goed om niet te preken maar het juist samen te bespreken. Kijk hoeveel ruimte het kind nodig heeft om zich te ontwikkelen en geef hem het vertrouwen dat hij het kan. Daarnaast is het belangrijk om plagen geen pesten te noemen, maar pesten niet te gedogen.

Gedragsverandering

Wees realistisch, aangezien gedragsverandering traag verloopt. Zeker na de sensitieve periode van de eerste vier tot zes levensjaren. Bedenk bijvoorbeeld of je zelf een eigenschap hebt die je zelf zou willen veranderen, zoals het steeds weer uitstellen van dingen waar je geen zin in hebt. Je wilt dit zelf en toch lukt het je niet. Dit helpt je misschien te beseffen hoe moeilijk het voor een kind moet zijn om gedrag te veranderen, terwijl anderen dat vooral willen. Ze moeten elke dag aan zoveel nieuwe eisen en verwachtingen voldoen. We moeten hier begrip voor opbrengen en veel geduld. Mochten de aandachtspunten voor de ondersteuning vanuit het milieu niet voldoende groei opleveren in de sociale ontwikkeling van een kind, dan kan een psychomotorisch therapeut ingeschakeld worden om mee te kijken en mee te denken in het proces.

Casus Lev

Lev is een 10-jarige, hoogbegaafde, gespannen, onzekere en sociaal onhandige jongen. Moeder geeft aan dat ze tijdens de zwangerschap geregeld angstig was voor de toekomst van haar kind op deze wereld en vertelde tegen haar groeiende buik dat hij daar tenminste veilig was. Als kind is Lev een moeilijke eter, wat mogelijk komt door slikproblemen door te grote amandelen. Als deze verwijderd zijn, verhelpt dat de eetproblemen niet. Zijn spraak-taalontwikkeling komt laat op gang en Lev spreekt de eerste twee jaren op school niet. Het is een perfectionistische jongen die moeilijk zijn emoties uit. Hij heeft geen sociale contacten met leeftijdgenoten en er is geen familie in de omgeving. Lev heeft snel het gevoel gepest te worden en is in het verleden ook flink gepest. Hij vertoont terugtrekgedrag en zit vrijwel zijn gehele vrije tijd achter de computer. De eerste sessie friemelt de ontzettend beleefde jongen constant aan zijn kleding, knippert met zijn ogen en draait met zijn lichaam als hij voorzichtig iets vertelt. Hij kan geen keuzes maken en heeft vaak geen idee wat hij met het materiaal kan doen. Zo probeert hij herhaaldelijk een zachte valmat ➡

bovenop een plint tegen de muur te plaatsen. Tijdens het psychomotorisch onderzoek wordt onder andere het wereldspel met Lev gedaan. Hij bouwt een dorp waarin koeien op hun achterpoten lopen, auto's op hekken staan en het gevaar op de loer ligt. Als er wordt gevraagd wat hij gebouwd heeft, benoemt Lev dat het een hele vreemde wereld is, waar hij nooit zou willen wonen. Hij maakt een muur en bouwt daar zijn eigen huis met auto.

Het doel van de therapie wordt dat Lev zichzelf en de wereld om hem heen beter begrijpt. Dit is gedaan door een stuk psycho-educatie over hoogbegaafdheid, met behulp van het boek 'Hoogbegaafd, nou èn?' van Wendy Lammers van Toorenborg. Zo wordt de cirkeltekening gemaakt, waaruit naar voren komt dat er twee jongens zijn in de klas waar hij wel eens mee af zou willen spreken. Daarnaast wordt tijdens bewegingsactiviteiten gezorgd voor ontspanning en is zijn zelfvertrouwen vergroot door het opdoen van succeservaringen. Door te oefenen in het leren begrijpen van emoties en te stimuleren deze onder woorden te brengen, gaat Lev ze in andere situaties ook meer uiten. Als Lev zijn zelfvertrouwen vergroot is, wordt de lat steeds hoger gelegd en gewerkt aan zijn weerbaarheid. Ook in de andere situaties is er hard gewerkt. Zo krijgt hij meer uitdaging in de plusklas op school en gaat hij het nieuwe schooljaar naar de verrijkingsklas van het gymnasium. Lev spreekt geregeld af met twee jongens uit zijn klas en ouders stimuleren hem thuis meer om zelfstandig keuzes te maken. Zo legt hij nu zelf zijn kleding klaar en mag koekjes gaan kopen die hij zelf lekker vindt. Tevens is hij in het afbouwtraject gestart met Jiu-jitsu, een Japanse zelfverdedigingskunst, zodat hij zijn weerbaarheid kan blijven vergroten en meer in contact met leeftijdgenoten komt.

EMDR

Er wordt binnen de therapie gebruik gemaakt van verschillende methodes. EMDR (Eye Movement Desensitization and Reprocessing) is een effectief bewezen behandelmethodes om nare ervaringen te verwerken die in te zetten is bij verwerkingsproblemen, complexe trauma's, angsten en fobieën. Geregeld wordt EMDR ingezet omdat voor het vergroten van de sociale vaardigheden soms ook eerder opgedane trauma's verwerkt moeten worden.

Te denken valt aan negatieve ervaringen in relatie met anderen, zoals hechtingsproblematiek, getuige van ruzies, huiselijk geweld, misbruik, mishandeling, het overlijden van een dierbare, faalervaringen op school, het hebben van angstige fantasieën, pestervaringen of afwijzing door leeftijdsgenoten.

Bij een verstoorde hechting en chronisch getraumatiseerde kinderen wordt met behulp van de stabilisatiemethode uit 'Slappende honden? Wakker maken!' van Arianne Struik, bekeken of er gestart kan worden met EMDR.

Met behulp van het boek 'Tim en het wonder EMDR', van Tamara Konings en Silke Bakker, kunnen kinderen en hun ouders op de hoogte worden gebracht van wat EMDR is en hoe de therapie in zijn werk gaat. Bij Centrum Le Bon Départ is EMDR een onderdeel van de behandeling bij een ervaren, hiervoor opgeleide psychomotorisch kindertherapeut.

Casus Sander

Sander is een jongen van 11 jaar en 4 maanden wanneer hij aangemeld wordt. Hij zit op het speciaal basisonderwijs en 2 jaar daarvoor is de diagnose PDD NOS bij hem vastgesteld.

Hij wordt duidelijk belemmerd door zijn autisme. In zijn gegevens staat onder andere: niet of nauwelijks leren van sociale ervaringen en het ontbreken van wederkerigheid in contact.

Sander heeft regelmatig driftbuien en de ouders zijn bang dat ze hem niet meer aan kunnen wanneer hij ouder wordt. De ouders geven ook aan dat hij angstig en onzeker is.

Grenzen aangeven bij Sander vindt vooral moeder moeilijk. Sander kan erg boos worden en gaan slaan. Moeder geeft aan dat ze hierbij graag ondersteuning en adviezen wil hebben. Het gedrag van Sander is ook moeilijk voor het broertje en zusje van Sander. Het zusje (9 jaar) doet erg haar best om rekening te houden met Sander en de vrede te bewaren, maar kan zijn boosheid niet hanteren.

Het broertje (7 jaar) probeert steeds om alles beter te doen dan zijn grote broer. Hij gaat de competitie aan en op sociaal gebied is hij zijn broer de baas. Er is een stevige competitiestrijd tussen die twee.

Sander weet niet wat ASS voor hem betekent. De ouders geven aan dat het goed zou zijn wanneer hij dit beter gaat begrijpen.

Op school is tijdens de observatie te zien dat Sander onzeker overkomt.

Wanneer er een opdracht gegeven wordt, vraagt hij veel steun aan het meisje dat naast hem zit of aan de leerkracht. Hij heeft veel bevestiging nodig.

Wanneer Sander voor het eerst naar de therapieruimte komt laat hij stoer gedrag zien, heeft een grote mond tegen zijn moeder en praat negatief over haar.

Wat opvalt bij het maken van een gezinstekening is het chaotische gedrag van Sander. Hij vergeet de opdracht steeds en tekent op de voor of achterkant steeds wat anders.

Vooral tijdens het spel en het bekijken van situaties op vertelplaten is te zien dat Sander moeite heeft met het interpreteren van en het leggen van verbanden tussen gebeurtenissen en interacties. Het letterlijk nemen van de taal, leidt al snel tot onbegrip.

Planmatig een spel opzetten of een opdracht uitvoeren is moeilijk voor hem.

Als doelstelling is het belangrijk dat Sander beter leert omgaan met de wereld om hem heen en overweg kan met zijn gevoelens. Sander kan zijn wereld beter leren hanteren als hij structuur krijgt aangeboden en die structuren leert hanteren.

Op de vraag of hij weet waarvoor hij komt antwoordt Sander; "Voor mijn autisme".

De hulpvraag voor hem is: Help mij om minder snel boos te zijn, beter met mijn gevoelens om te leren gaan en meer zelfvertrouwen te krijgen.

Minisymposium Sociaal onhandig

In eerste instantie is het belangrijk dat Sander zichzelf en de wereld om hem heen beter leert begrijpen. Als de wereld beter te begrijpen is en hij meer structuur ziet, kan hij meer zelfvertrouwen krijgen en zelfstandiger worden. Nu is Sander afhankelijk van andere personen om structuur aan te brengen. De insteek zal zijn om hem bewust te laten worden van wat PDD NOS voor hem betekent en hem leren om zelf steeds meer een eigen structuur aan te brengen.

In eerste instantie zal Sander de ruimte krijgen om hiermee om te gaan aan de hand van 'de puzzel van 5' ('Geef me de 5' van Colette de Bruin)

Wanneer hij uitleg krijgt over de puzzel van 5, dan is dit meteen duidelijk voor hem. Enthousiast wil hij de puzzel mee naar huis nemen.

Er wordt een plan gemaakt; wat gaan we doen en hoe doen we dat;

We gaan voetballen: Wie, wat, waar, wanneer (tijd afspreken) en hoe?

Sander geeft aan dat de wat en de hoe het moeilijkst zijn.

Aan het eind zegt hij: „Zo is het een fijne manier om met autisme om te gaan, door te spelen.”

De keren daarop komt Sander of zijn moeder regelmatig met een probleem dat zich thuis of op school heeft afgespeeld. Vaak blijkt dat Sander erg boos wordt wanneer hij de Wanneer niet begrijpt.

Heel belangrijk in dit contact is de afspraak met de ouders en de school dat Sander Puzzeltijd nodig heeft; één ding tegelijk afspreken en hem de tijd geven hierover na te denken

Nadenken/ puzzelen doet Sander graag in de schuur bij de hond. Daar komt hij tot rust. De ouders geven hem deze gelegenheid en dit werkt thuis goed.

Hij is niet meer zo vaak boos en krijgt de ruimte om tot rust te komen.

Zijn Broer en zus komen een keer spelen tijdens een sessie. Ook zij krijgen uitleg over de puzzel van 5.

Wanneer Sander er aan toe is volgt er een uitleg met behulp van de Brain Blocks (www.brainblobs.com).

Hierbij wordt aan de hand van blokjes en balletjes het verschil in werking van de hersenen van iemand met autisme en iemand zonder autisme uitgelegd.

Sander weet beter met zijn autisme om te gaan. De rust in zijn hoofd en de tijd die hij nodig heeft om die rust te krijgen herkent hij en zoekt hij zelf ook op. Daardoor is zijn zelfvertrouwen gegroeid. Nu er meer rust bij Sander is, lukt het plannen en zelf structuur aanbrengen beter. Het is opvallend dat hij tevens vooruit is gegaan met het aangeven van zijn gevoelens. Hij kan zelf aangeven wanneer het hem te veel wordt en hij behoefte heeft om zich terug te trekken. Zijn boze buien, die er waren wanneer het hem te veel was, zijn bijna verdwenen.

Nu Sander meer ontspannen is en hij duidelijk aan kan geven wanneer het hem te veel is, is er meer begrip en is zijn negatieve houding naar de ouders toe verdwenen. Graag komt hij spontaan bij zijn moeder zitten. Zijn schoolprestaties zijn duidelijk verbeterd.

In deze casus komt het OGM model duidelijk tot uiting

Sander is rustiger geworden (G), hij begrijpt zichzelf, zijn autisme (O) beter en de psychomotorische kindertherapie, maar vooral de houding van de gezinsleden thuis en de leerkrachten op school (M) hebben door goede samenwerking hem kunnen helpen.

Psychomotorische educatie

Naast de individuele- of groepstherapie, wordt er ook in de peuter- en kleutergroepen aandacht besteed aan de sociale ontwikkeling van kinderen. 'Bewegen met je peuter' is voor ouders of verzorgers, die samen met hun peuter veel plezier willen beleven en ontdekken wat bewegen en zingen kan betekenen voor het onderlinge contact. Al spelenderwijs help je mee aan de motorische en sociaal-emotionele ontwikkeling van je peuter. 'Kleuters in beweging' is voor kinderen in de onderbouw van de basisschool, die om diverse redenen nog te weinig bewegingservaring hebben. Door middel van muziek, liedjes en specifiek bewegingsmateriaal leren de kleuters zich vrij te bewegen in de ruimte en wordt de fijne motoriek en het samenspelen gestimuleerd. De groep bestaat uit maximaal zes kleuters en komt wekelijks een uur bij elkaar. Hierbij wordt ook veel gebruik gemaakt van het boek 'Kleuters in Beweging' van Elly Rozinga.

Iedere bijeenkomst komen de volgende thema's naar voren: naast elkaar leren spelen, met elkaar leren spelen, geven en ontvangen, leiden en volgen, samen zingen en bewegen.

LITERATUUR LITERATUUR

Bronnen ter informatie:

EMDR

www.emdr.nl

www.emdrkinderenjeugd.nl

www.bivt.nl

Konings, T. en Bakker, S.
'Tim en het wonder EMDR'
www.silverkit.nl

Kugel, J.
'Ontwikkelingspsychologie',
voor opvoeders, leraren en
hulpverleners
ISBN 9080772615

Lammers van Toorenburg, W.
'Hoogbegaafd, Nou En!',
ontdekboek over
hoofdbegaafdheid
ISBN 9789077228319
Ojemann Wereldspel
www.ojemann.nl

Pont, S.
'Sociaal? Vaardig!', hoe
stimuleer je de acht belangrijkste
sociaal-emotionele vaardigheden
van je kind
ISBN 9789079729692

Rozinga, E.
'Kleuters in beweging', een
wereld vol plezier
ISBN 9789044128406

Struik, A.
'Slapende honden? Wakker
maken!', een stabilisatiemethode
voor chronisch getraumatiseerde
kinderen
ISBN 9789026522284

Szalavitz, M. en Perry, B.
'Het liefdevolle brein', waarom
empathie zo belangrijk is
ISBN 9789055945290

Samenspel

Het minisymposium wordt afgesloten met samenspel dat we tijdens de therapie ook geregeld gebruiken. Twee groepen mogen beiden de randen van een doek vast houden om gezamenlijk een bal de lucht in te krijgen en weer op te vangen. Hierna is de opdracht om met de ene groep een voorwerp van het ene doek naar het andere doek te brengen, waarvoor een goede samenwerking vereist is. Een goede oefening in het afstemmen van het gedrag op elkaar. Door de observatoren wordt meteen gezien dat iedereen een bepaalde rol op zich neemt. En dat samen spelen voor veel plezier kan zorgen!

